

Detinjstvo. Časopis o književnosti za decu

3/2016 (XLII)

Nova istraživanja [Prevod](#)

- *Ivana Mijić Nemet*: „Podvizi Družine ‘[P](#)petlića“ u svetlu prosvetne politike Kraljevine Jugoslavije [Prevod](#) ([Download](#))
- *Berislav F. Majhut, Sanja S. Lovrić Kralj*: Slika djeteta u dječjoj književnosti pedesetih godina 20. st. u socijalističkoj Jugoslaviji: dijete - stanovnik dječje republike [Prevod](#) ([Download](#))
- *Ankica M. Vučković*: Laza Lazić, „Munja u kapi rose“ [Prevod](#) ([Download](#))
- *Jovanka D. Denkova*: Adolescence [i](#) jata prikazana u romanu „ Super devojče“ od Tome Arsovske [Prevod](#) ([Download](#))
- *Milutin Ž. Pavlov*: Miroslav Antić kao tren između sada i ovde, ili fatamorgana misli u pulsu pojava i stvari [Prevod](#) ([Download](#))
- *Hadija I. Džigal Kriještorac*: Dečji list „Raška“ [Prevod](#) ([Download](#))
- *Milica LJ. Vučković*: Komodifikacija smeha [Prevod](#) ([Download](#))
- *Aleksandra D. Pavić Pa*: Rodni stereotipi u udžbenicima engleskog jezika kao stranog [Prevod](#) ([Download](#))

Ogledalo kritike [Prevod](#)

- *Jelena S. Panić Maraš*: U potrazi za neprekidnim detinjstvom [Prevod](#) ([Download](#))
 - *Nada Kujundžić*: O bajkama iz drugog ugla [Prevod](#) ([Download](#))
 - *Predrag M. Jašović*: Opređeljena za preciznost na krilima začaranog leta [Prevod](#) ([Download](#))
 - *Aleksandra Bojović*: Veseli stihovi o tužnim stvarima [Prevod](#) ([Download](#))
-

Јованка Д. ДЕНКОВА
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет
Штип, Македонија

АДОЛЕСЦЕНЦИЈАТА ПРИКАЖАНА ВО РОМАНОТ „СУПЕР ДЕВОЈЧЕ“ ОД ТОМЕ АРСОВСКИ

САЖЕТАК: Во овој труд се разработува темата за адолесценцијата преку романот „Супер девојче“ од Томе Арсовски. Во трудот се претставува преминот од дете во адолесцент, исто така се претставени дел од карактеристики на самиот период, дел од проблемите со кои се соочуваат адолесцентите, но и како ги разрешуваат и сл.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: адолесцент, дете, родители, промени, љубов, депресија.

1. ВОВЕД

Кога преминуваат од детство кон возрасна доба, тие доживуваат многу физички и емоционални промени, како и промени во однесувањето. Тие години (12-20) изобилуваат со предизвици и возбудања, но и повеќе грижи и проблеми: адолесцентите се под притисок да бидат успешни на училиште, да им се допаднат на другите, да имаат добри односи со врсниците и семејството, да ги пребродат разделбите и да донесат важни одлуки за својот живот. Повеќето од овие настани се стресни и неизбежно е понекогаш да предизвикаат загриженост кај адолесцентот и кај родителите. Затоа адолесценцијата е период кој бара огромно приспособување и на детето и на родителот. Воопшто зборувајќи, адолесценцијата вклучува промени на ниво на доживување, ставови, вредности, перцепција на себе и на другите. Сепак, она што може да се случи во овој период е да се пројават девијантно однесување, ниско самопочитување, депресивност, експериментирање со алкохол и дроги и зависност, насилно однесување, нарушување во исхраната, емоционални проблеми, училишни и слично.

2. РОМАНОТ „СУПЕР ДЕВОЈЧЕ“ И АДОЛЕСЦЕНЦИЈАТА ПРИКАЖАНА ВО НЕГО

За романот „Супер девојче“¹ ќе истакнеме дека е роман кој е наменет за младите, но за овој роман можеме да кажеме и дека треба да го читаат не само младите, туку добро е

¹ Томе Арсовски (1928 – 2007) во современата македонска драмска литература претставува дел од челните места. До неговото име стојат десетина сценски дела, уште повеќе радио драми, потоа романи за деца и возрасни, збирки раскази и поезија и сл. Не е без значење и неговиот придонес како уредник на програми на радиото и телевизијата, каде што ги поттикнуваше и насочуваше младите автори кон творечка креативност. Роден е во Косовска Митровица, основно училиште завршил во Пеќ на Косово. По големиот дел од младите години ги поминал во родниот град на неговите родители - Кавадарци, каде што завршил гимназија. Студирал и завршил славистика на Филозофскиот факултет во Скопје. Извесно

да го читаат и возрасните. Бидејќи ако дојдат нивните деца во таков проблем, а обично сите кога ќе дојдат во тие години (12 – 20) се соочуваат со тој проблем. Па, затоа треба да се прочита за да знаат како треба да постапат со своите деца и дали го оправдаат начинот со кој постапуваат родителите на Сандра кон неа.

Преку супер девојчето односно Сандра ни е претставен пубертетот кај децата. Таа претставува типичен лик за младите, Сандра е девојче кое има 14 години. Таа има момче и е многу заљубена во него, но на нејзината љубов не е така возвратено. Тие раскинуваат, иако таа тоа не го сака. Нејзиното момче кое, исто така, претставува типичен лик за адолесцентите запаѓа во криминални кругови, почнува да се дрогира и го негира училиштето. Неговата одбивност кон училиштето е заснована врз егзистенцијална основа и често истакнува дека од училиштето не може толку да се заработи како што се заработува со криминал. Тој ја негира вредноста на образованието, велејќи дека во денешново општество сепак не може да се работи професијата што човек ја одбрал, бидејќи е тоа многу тешко во денешницава, туку ќе ја работи професијата што ја работи и човек кој нема завршено образование. Неговиот начин на заработување не трае многу долго, бидејќи набргу ќе биде притворен во затворските ќелии.

Додека, Сандра е супер девојче која го сака училиштето, а исто така и ги почитува професорите и своите другари, ги почитува своите родители кои многу се грижат за неа како и за нејзиниот брат Дејан, ги сослушува и ги почитува советите на родителите, но и ги сослушува советите на својот брат, иако е помал од неа.

Но, со навлегувањето во пубертетот освен што постепено почнува да се менува нејзиниот надворешен изглед постепено почнува да ѝ се менува и начинот на однесување, почнува да не ги сослушува соговорниците, станува поимпулсивна, почнува да навредуваме и итн. Иако и таа знае дека тоа не е дел од нејзиното однесување и не сака да го прави тоа, сепак нешто е посилено од неа и таа се однесува токму како и сите тинејџери: „ - Слушај, - рече тато со последните резерви трпение. – Не разговарај така со мене, престани, разбра? Ќе те плеснам! – Не знам што ми стана, ме фати инает, се исправив пред него, а гледав како му трепери раката, одвај се додржува. – Па ајде, удри ме, ти си посилен, нели? Шлаканицата ми пукна како топ. Само писнав, се свиткав и веднаш пак се исправив: - Удри ме уште еднаш, тато, ти си посилен! Тепај ја твојата галеничка, удри!“.

Кога се во пубертет, младите чувствуваат поголема потреба од „пријатели“, сакаат да бидат дел од големо друштво и секако да се во центарот на вниманието. Друштвото кое се состои од двајца, тројца па, и од четворица нив не ги интересира. За нив таквите друштва се состојат од лица кој само се „затрескуваат“ за училиштето и не знаат ништо повеќе поточно кажано за љубовта, па затоа и не ги интересираат. Кафето

време работел како хорист во Операта при МНТ, потоа како новинар во *Нова Македонија*. Најдолго време бил уредник на Драмската редакција на Радио Скопје. Негови позначајни романи се *Телефонот е во прекин* (роман за млади, 1993), *Супер девојче* (роман за млади, 1994), *Нешто убаво ми случува* (роман, 1996). Додека од драмите позначајни се *Александра* која е и негова прва драма, *Парадоксот на Диоген* (1961), *Бумеранг* и итн. Тој е автор и на збирката песни *Грст смеа* (1958). Ова се само дел од радио и тв драмите: *Празник на птиците* (1959), *Грст среќа* (на македонски јазик: *Мали луѓе*, тв драма, 1962, повеќекратно наградувана и прикажувана и на сцена), *Последен ден на војната* (1963), *Стотиот чекор* (1964), *Великиот Ферудин* (1966). Автор е на повеќе тв серии: *Залез над езерската земја* (1973), *Климент Охридски* (1986), *Сонце на дланка* (1986), *Во светот на бајките* (1995).

испиено во град претставува нешто најубаво, а со самото кафе доаѓа и озборувањето за некого. Такви се денес нашите сфаќања...

Па, такви се сфаќањата и кај адолесцентите во романот „Супер девојче“. Овде во романот ни е прикажана фазата на преминување од дете во адолесцент, а тоа го забележуваме кога Сандра ги прекршува наредбите што ѝ ги даваат нејзините родители дека треба дома да биде секогаш пред полноќ, начинот на однесување со родителите, фаќањето и раскинувањето со нејзиното момче (Душко), начинот на облекување, итн.: „Женската мода се менува експресно. Наместо поранешниот рајф, сега во косата се ставаат очила. Бети беше ги буцнала онака, над челото. Божем очилата за сонце се дежурни кога ќе запече „Жолтата ѕвезда“ - значи Сонцето да ги заштити очите од штетното зрачење“. Чувствуваме потреба да ги прашаеме родителите какво мислење имаат за љубовта, како се чувствувале кога си имале прва симпатија, кога си имале за првпат момче / девојка, па, ако и раскинале со врската како што и се случило на Сандра. Дали и тие ги доживеале истите чувства како што ги доживуваме сега ние? Дали тоа е дело на времето односно на современоста, а и еве дали и баба кога била девојче на наша возраст го почувствувала тоа? Доколку се нашле во таква ситуација, а сигурно се нашле, како успеале да се соочат со неа, како успеале да излезат од оваа „безизлезна“ ситуација? Зошто ние се чувствуваме толку беспомошни? Постојано ни се вртат прашања во глава, а одговор немаме. Па, затоа го победуваме срамот и ги прашуваме родителите со цел да ни објаснат. Но, колку ќе успеат тие тоа да ни го објаснат, ќе можат ли да не разберат или само ќе се подбиваат со нашите чувства. Но, кој ќе ни помогне ако не нашите родители. Како што е ситуацијата со родителите и кај Сандра: „...разговаравме како две пријателки, како две возрасни личности, што мене страшно ми се допаѓаше. Затоа се расприкажав како никогаш и почнав да ги критикувам машките, нивната надуеност, нивната грубост што особено сакаат да ја покажат пред девојчињата. Сите се прават силеции, мачо-мени, а - бегаат од девојката како од ужас!.. - Мама и овој пат „ме прочита“. Интонацијата, на која ѝ завидував, и овој пат ѝ беше мирна, спокојна, како да разговараме за обична секојдневна работа, за која нема потреба да се нервираш... Мама вели „нормално е прва љубов. И прва разделба“. Вели - „Секој поминува низ тоа. Ќе ти помине“. Околу нас насекаде има „пријатели“ но, вистински пријатели се нашите родители. Колку нам ни е тешко толку им е тешко и на родителите за нас. Сите ќе не „сожалуваат“ но, никој нема да ни помогне така како што ќе ни помогнат нашите родители. Тие ќе си го жртвуваат животот за да бидеме ние среќни. Раскинувањето на Душко со супер девојчето, односно Сандра ќе ѝ донесе многу болки, разговарање со родителите на јазик што не прилега, навреди кон пријателите итн. Сепак таа сето тоа го надминува со помош на нив и секако со помош на нејзиниот брат Дејан кој нагалено ја нарекува Цале. Тој, иако помал од неа, сепак знае да ѝ даде утеха, ќе стори сè само таа да биде среќна па, дури и ќе го натера оној којшто ќе ја повреди, односно Душко: - Душко!? Е, ќе го убијам! - се засили Дејан. - Сакаш ли да го убијам? - Добро Дејане, не мешај се, - го запре тато... Си му дала причина за тоа? - Јас!? - се најдов навредена. - Тоа би било последното што би го сторила! Бети е причината, сто - на - сто! - Бети? - вресна Дејан. Таа вреќа коски... Сандра, сакаш ли: ќе ги викнам Бошко и Владо? Ќе ја начекаме во темница, вреќа на глава - уф! Ако има четири илјади коски на неа, ќе ги направиме четириесет илјади... Таков беше нејзиниот голем помал брат со своите генијални идеи.“

За Сандра можеме да кажеме не само што е супер девојче, таа е и среќно девојче бидејќи има прекрасно семејство кое е подготвено да ја сослуша, да ја разбере и почитува. Ја поддржуваат кога ѝ е најпотребно. Поддршката од најблиските во тој адолесцентен период е многу важна, бидејќи доколку Сандра би ја немала поддршката од своето семејство, па и од пријателите тогаш можеби и таа ќе се нашла во состојбата

во која запаѓа нејзиното момче и многу други момчиња, па и девојчиња за кои ние не знаеме.

За разлика од јунаците во сказните каде што им помагаат волшебните предмети (прстенот, волшебното стапче, летачкиот килим, облеката и така натаму), овде кај супер девојчето Сандра не е така, на неа не ѝ помагаат овие волшебни предмети. Таа е девојче кое се соочува со своите проблеми и успева да ги надмине со помош на своите родители и пријатели, со помош на нивните зборови односно совети. Зборовите имаат огромна моќ и влијаат во нашата секојдневна комуникација и живот, воопшто. Како што имале големо влијание и кај Сандра. По сите тие случувања, по сите тие заплети доаѓа расплетот доаѓа со некои измени, доаѓа со разрешување на несогласувањето меѓу пријателите, доаѓа до промени во начинот со однесување со семејството и ни дава поука дека треба полека, но сигурно да чекориме и со грешките да се подучуваме. Љубовта е нешто најубаво. И како што кажал Херман Хесе: Љубовта не постои за да нè усреќи, туку за да ни покаже колку можеме да издржиме.

Во делото за деца и млади „Супер девојче“ на еден карактеристичен начин е опишан ликот на девојче во тинејџерските години, кога постои еден неуморен и нескротлив детски дух, испреплетен со чувства и емоции на возрасен. Во тој период од животот, во чувствата на детето се кристализира една особена и помалку искривена слика на светот, условена со опсегот на неговата перцепција и нивото на интелектуалната свест. Писателот овде во своето дело ќе успее да реализира уметничка транспозиција на животот на начин кој ги задоволува критериумите на тоа ниво, продрел во волшебниот свет на детството и го нашол патот до детското срце. Тоа како што Томе Арсовски опишува, е период во кои ги дознаваме општите мани и пороци на светот кој ги изгубил смислата и чувството за космополитизам и љубов, се ограничил и се свел исклучиво на лични интереси и на величината на недопирливи, нарцисоидни авторитети. Исто така, авторот истакнува дека, новите околности, ситуацијата со која тинејџерите претходно не се соочиле, големиот емоционален влог, и сето тоа првата тинејџерска љубов ја прават мошне важна, така што родителите имаат тешка задача да ја „преживеат“ и со своите деца да останат во добри односи.

3. ЗАКЛУЧОК

Во овие дела наменети за младите луѓе, Томе Арсовски и квантитативно е раскошен и тематски е мошне разнообразен. Таа му донесе целосна афирмација, но истовремено поттикна и други драмски писатели да се свртат кон ангажираната реалистичка драма во која на повидок се изнесуваат одредени етички проблеми кои се појавиле во тоа време. Самиот автор во едно предавање ќе рече дека гледачот од него (театарот) мора да излезе вознемирен од поставените прашања, загрижен над животните вистини. Тоа е судска драма во два дела во која се прави обид да се разрешат некои морални дилеми кои се испречуваат пред човекот како единка, наспроти општеството, а во периодот на адолесценција, истите ги има многу. На едно место ќе се рече дека е дело за свеста и одговорноста на тинејџерот, како адолесцент во општеството и поредокот во кој живееме.

Во годините кога во земјата немало ниту работилници за креативно пишување, ниту прирачници и учебници што би насочувале кон тајните или барем кон триковите на драмскиот занает, ниту можности за комуницирање со светските трендови, работливиот и трпеливиот Томе Арсовски на многумина драмски писатели што допрва требало тоа да станат, успешно и од сè срце им ги надоместувал сите тие опции, продолжувајќи секојдневно да го турка тешкиот камен на пишувањето драми и дела за

деца и млади сè погоре, сè потапу, сè понапред. Авторот исто така преку овие дела истакнува дека пораките кои литературата им ги пренесува на децата се многу важни. Сепак станува збор за читатели кои ја формираат својата слика за светот.

Генерално, тинејџерските непослушности и сопствените правила и прописи за живот на адолесцентите, се централен предмет во тематиката и сижетот на делата за деца и млади од Томе Арсовски. Предмет, а не проблем, бидејќи авторот си поставил задача да ни даде опис на некои карактеристични моменти од детството и како писател да се вживее во него и да ни го оживи такво какво што било и какво што останало во неговиот спомен. Пропаѓањето на чаршијата, обезличувањето на низа обични тинејџери во гимназиските редови, покорници на безброј предрасуди, ниско поклонството пред озаконетата лага, секојдневното интригантство, моралната сиромаштија на низа несреќници од невозвратени љубови се навистина карактеристични појави за едно време, изнесени вистинито и сликовито токму во овие две дела. Авторот ја зафаќа и темата за презафатеноста на родителите во денешното динамично живеење нивната обземеност со некои не толку важни нешта во животот, при што несвесно ги занемаруваат децата на кои им се толку потребни.

Адолесценцијата е период во кои детето има можност да се преобрази во млад човек, истовремено се оформува и растењето и созревањето. Ваквите периоди се опишани дека мора да се проследат со разговор и појаснување на вртокот емоции во нив, како и советник/водич низ искушенијата на современото живеење, кое порано или подоцна ќе стави крај на адолесценцијата и почеток на нова етапа во развојот на личноста, која трае се до крајот на животот.

Во животот не е се така едноставно за да можеме да чекориме без никаков проблем. Иако има многу добри мигови во него, но често знае да биде и суров. Пред тие сурови настани никогаш не треба да потклекнуваме, треба да продолжиме понатаму бидејќи животот не чека тој продолжува. Иако ја имаме поддршката од други, сепак треба да знаеме дека најмоќна е поддршката од самите нас.

Според авторот на делата за деца и млади, Томе Арсовски, децата, како адолесценти се темелат на вкоренетите предрасуди и стереотипи, кои не се обидуваат да го сменат светогледот. Јазикот на преводите за деца треба да биде непрекорен: од овие книги децата учат како да го користат јазикот. Од друга страна, треба да се внимава текстот да им биде доволно познат за да се соживеат со него, да не им биде премногу напорен за читање, но и да им помогне да научат нешто ново и кој ќе им ги доближи странската култура, историја и традиција.² Секако, домашната продукција е многу значајна, затоа што само домашните автори ги знаат посебната култура, сензибилитет и интереси на децата, како што е примерот токму со Томе Арсовски и неговата книжевна благодет во македонската литература за деца и млади.

² Campbell, Joseph. 1993. "The hero with a thousand faces", London: Fontana Press

ЛИТЕРАТУРА

- Арсовски, Томе. *Супер девојче*. Скопје: Детска радост, 1994.
- Campbell, Joseph. *The hero with a thousand faces*. London: Fontana Press, 1993.
- <http://dnevnik.mk/default.asp?ItemID=053B65A7EDF17540B2252727DE5D2BBD>

Jovanka D. DENKOVA

ADOLESCENCE SHOWN IN THE NOVEL "THE SUPER GIRL" BY TOME ARSOVSKI

Summary

This paper explores the theme of adolescence through the novel "Super girl" by Tome Arsovski. The paper presents the transition from child to adolescent, also presents some of the characteristics of the period, some of the problems faced by adolescents, but also as settle and so on.

Key words: adolescent, child, parents, alterations, love, depression